

A nyolcvanéves Murádin Jenőnek, születésnapjára

Nyolcvanadik életévét tölti be ma *Murádin Jenő*. Az Aranyosgyéres melletti Harasztoson született, 1937. november 23-án, ahol édesapja, *Murádin Lukács* tanító, édesanyja, *Diószeghy Anna* tisztviselő volt. Testvérbátyja, *Murádin László*, neves erdélyi nyelvész, a kolozsvári napilapunk nyelv művelési rovatának sok évtizedes, köztisztletnek és -megbecsülésnek örvendő szerzője.

Murádin Jenő művészettörténésznek készült a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, azt követően azonban a szakmájában munkát nem talált, így 1966 és 1988 között, 22 esztendőn keresztül, a kolozsvári *Igazság* című, a Román Kommunista Párt tartományi, majd megyei bizottsága által kiadott napilap újságírójaként és szerkesztőjeként dolgozott. 1988 és 1990 között a *Napsugár* című gyermeklap főszerkesztője volt, 1991-től pedig a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola oktatója, egyetemi docensi minőségben. Munkásságának oroszlánrészét azonban nem szerkesztői és oktatói, hanem művészettörténési tevékenysége jelentette. Műkritikái, tárlatnyitó beszédei, képzőművészeti cikkei, tanulmányai és e tárgykörben írt kötetei az erdélyi képzőművészeti szakirodalom és szakma megkerülhetetlen, rendkívül tájékozott és igen termékeny személyiségévé avatták.

Amikor egyetemi tanulmányait követően a szerkesztői munkát volt kénytelen elfogadni, ez nem is a legrosszabb lehetőséget nyújtotta arra, hogy az ember a képzőművészettel közelebbi kapcsolatba

kerülhessen, és arról néha írhasson is. Nehéz évek voltak, magyar értelmiséginek nem ajánlották fel naponta a jobbnál jobb kolozsvári – egyetemi, múzeumi vagy kutatóintézeti – stallumokat, hogy aztán ott a szaktudását kényelmes, kellemes és ráérvő körülmények között megcsillogtat-

hassa. Az embernek azzal kellett megelégednie, ami volt, amit egyáltalán felkínáltak és megengedtek, hiszen a láthatáron a kitorési pontok távolról sem hemzsegttek.

A kihívás óriási volt. Aki tudja, hogy milyen megállíthatatlan és idegőrlő taposómalom a napilap, az rögtön megérti, hogy szakszerű, következetes, aprólékos, odafigyelő kutatómunkát bármilyen környezetben el lehet képzelni, de napilap szerkesztőségében, a szerkesztőségi örült munkatempóban a legkevésbé. Pedig éppen ez volt az a közeg, amelyben Murádin Jenő nekifogott a képzőművészeti szakterület egyik legnagyobb horderejű és számára legégetőbbnek látszó feladatának az elvégzéséhez.

Murádin ilyen körülmények között kezdte el ugyanis az erdélyi képzőművészet múltját kutatni, és ilyen – barátságosnak és nyugodtnak egyáltalán nem mondható – közegben kezdte lassan felküzdzeni magát az erdélyi magyar képzőművészet-történeti kutatás élvonalába. Idejekorán rájött arra, hogy az erdélyi képzőművészet színterén korábban csupán egyik-másik művészről vagy művészcsopotról jelentek meg jó esetben kisebb tanulmányok, többnyire azonban csak újságokban vagy folyóiratokban közölt cikkek. Alkotóművészeti szakterületen következetes könyvtári vagy levéltári kutatást senki nem folytatott, és emiatt az erdélyi képzőművészeti kutatásnak sem voltak letéve azon alapjai, amelyekre biztonsággal és szakszerűen építeni lehetett volna.

Addig senki nem mérte fel, hogy az idők folyamán az egyes művészekről, művészeti irányzatokról, iskolákról és csoportokról kik és mit írtak, hogyan rögzítették a korábbi nemzedékek mindazokat az információkat, amelyek a jelentősebb vagy akkoriban éppen jelentéktelenebbnek tűző képzőművészeti eseményekről, kiállításokról, nagyobb lélegzetű munkák elkészültéről a közösségnek hírt adtak, és az egyes művészeti eseményeket rövid időre a közbeszéd tárgyává emelték. Murádin Jenő azt is hamar felismerte, hogy mindközben naponta felbecsülhetetlen értékű és pótolhatatlan emlékek vesznek el – végérvényesen.

Jól jött neki, hogy a szerkesztőségtől ötperces sétára állt az egyetemi könyvtár, amelynek polcain ott sorakoztak azon sajtókiadványok kollektívái, amelyek lapjaiban minden szükséges információt meg tudott találni. És elkezdte ezeket olvasni, s amint olvasta a tömérdek adatot, megfogamzott benne a nagy kutatás gondolata:

kivonatolni a releváns információkat valamennyi sajtótermékből, cédulákra, amelyeknek a rendszerezésével és visszakeresési szisztémába történő foglalásával majd egyszer a nagy perspektíva is megtekinthetővé válik.

Ezekben az években Murádin Jenő szerkesztőségi íróasztalán csak az üres akatáskája hevert, nyitott zárral, arra pedig a táskája tulajdonosa szemüvegének a tokja volt hanyagul rádobva. Ha valaki kereste, láthatta, hogy e tárgyak gazdája ott van a szerkesztőségben, talán csak néhány percre lépett ki az íróasztala mögül, talán csak átugrott a szomszéd irodába, netán a kiadóhivatalba vagy a fotólaborba ment, esetleg a klubhelyiségben lehet, vagy éppen a tördelőtítkári szobában beszélget a másnapi lapról. Az is megeshet, hogy éppen csak jókat derül az ott dolgozó kollégák kifogyhatatlan történeteinek.

Murádin azonban ezekben az órákban megtalálni a szerkesztőség egyetlen helyiségében sem lehetett, mert ő akkor már a könyvtárban ült, és ott folytatta a munkát, ahol azt előző napon abbahagyta. A kollégák pedig kedvesen-cinkosan falaztak neki, hiszen érezték, hogy fontos gyűjtést végez, bár arról, hogy mekkora fába vágta a fejszét, igazából egyiküknek sem volt sejtelve. Aztán Jenő délután előkerült, el látta a soron következő szerkesztőségi feladatait, és ha nem volt éppen szolgálatos, hazament.

A táskájában, persze, ott lapultak azok a cédulák is, amelyekre aznap kerültek rá az értékes információk. Kérvénylapok negyedének egyik és másik oldalára töltőtollal írt bibliográfiai adatok, tények, idézetek és érdekes részletek kerültek-gyűltek nap, mint nap a cédularendszerbe. Amely pedig végül, teljességre törekedve, felölelte az 1867–1918 közötti erdélyi, illetve az

1918–1989 közötti romániai magyar művészeti irodalomról nyomtatásban megjelent híreket, cikkeket, esszéket, tanulmányokat és más jellegű írásokat is.

Ezek a cédulák képezték aztán az alapját azoknak a köteteknek, amelyeket 1977-től kezdődően, egy-két évenként Murádin Jenő letett az erdélyi magyar olvasó asztalára. Összesen hét ilyen képzőművészeti monográfiája hagyta el a nyomdát az 1989 decemberi rendszerváltásig, s ezek közül mindegyik egy-egy alkotó életét és munkásságát vette górcső alá: *Klein József* (1977), *A Barabás Miklós Céh* (1978), *Gy. Szabó Béla* (1980), *A Ferenczy művészcsalád Erdélyben* (1981), *Nagy István* (1984), *Maticska Jenő* (1985), *A tél festője* [valójában *Gruzda János*] (1989).

Már ezekből a munkákból is jól látszott, hogy a szerző két nagy művészeti központ alkotóira összpontosít, Nagybányára és Kolozsvárra, s ezek történetéhez készít résztanulmányokat. Rájöhetett azonban erre a rejtett szándékra a hatalom is. Az utolsó kötetre már a művész nevét sem volt mód ráírni, mert az autokrata rendszer akkorra már odáig jutott, hogy a diktátor nevén kívül senki másét nem lehetett könyvcímként szerepeltetni. Aztán, amire a kötet nyomdába kerülhetett, az idők anynyira elvadultak, hogy a kötetben szereplő valamennyi helységnevet is románra kellett változtatni, ami nem csupán a szerzőnek, hanem az olvasónak is mérhetetlen bosszúságot okozott. Sovány, de mégis vigasz volt, persze, hogy legalább a kötet tartalma megmenekült.

A rendszerváltás, mint annyi más ember számára, Murádin Jenőnek is fellélegzést hozott. Feloldódtak a tiltások, kinyíltak a határok, tanulmányutakra adódtak lehetőségek és akadálymentes kapcsolattartásra az anyaországgal, az ottani kutatókkal és

műhelyekkel, és ugyanakkor eljött a nagy összegezés ideje is. Murádin Jenő pedig nem vesztegette az időt, folyamatosan és kegyetlen tempóban vallatta a céduláit, és szinte évente tette le az asztalunkra a soron következő alkotói monográfiáját vagy pedig összegező kötetét.

Csupán néhányat említenék meg az 1990 után megjelent legfontosabb képzőművészeti monográfiáiból: *Nagy Oszkár* (Kishonthy Zsolttal, 1993; 2. kiadás: 2008), *Nagybánya – a festőtelep művészei* (1994), *Dömötör Gizella – Mund Hugó* (Bajkay Évával, 1996), *Nagybánya 100 éve* (Szücs Györggyel, 1996), *Thorma* (Bay Miklóssal és Boros Judittal, 1997), *Erdélyi festőtiskolák* (1997), *Kovács Zoltán* (1998), *Fadrusz: két szobor száz éve* (2002), *Tóth Gyula* (2002), *Gyergyó művészeti topográfiája* (2003), *Szathmáry Pap Károly* (2003), *Az aradi Szabadság-szobor* (2003), *Katz Márton – Agricola Lídia* (2004), *Kádár Géza. Offenbacher József emlékére* (Vida Györggyel, 2005), *A felsőbányai művésztelep* (2006), *Szopos Sándor* (2006, ugyanabban az évben románul is), *Izsák Márton* (2007), *A Mátyás-szobor és alkotója, Fadrusz János* (2008), *Pittner Olivér* (Szücs Györggyel, 2009), *Márton Ferenc* (Sümegei Györggyel és Zombori Istvánnal, 2009), *A szobrász Köllő Miklós, 1861–1900* (2010), *A szanki homokvilág Gy. Szabó Béla művészetében* (Szakál Auréllal, 2010), *Székelyföldi ösztöndíjasok, 1941–1943* (2012), *Udvardy Ignác* (2013), *Felvinczi Takács Zoltán erdélyi éveit és kolozsvári tanári működése* (Murádin János Kristóffal, 2014) és *A szobrász Kolozsvári-Szeszák Ferenc, 1881–1919* (2015). Sajtó alá rendezte és bevezető tanulmánnyal ellátva kiadta továbbá a *Szervátiusz Jenő Életem, emlékeim* című kötetet (2010).

És persze, eljött az ideje az összegező műveknek is. Alljon itt ezek közül is három: *Erdélyi magyar metszetművészet a 20. században* (2004), *A megsebzett szobor. Elpusztult vagy megsérült erdélyi magyar emlékművek repertóriuma* (2008), illetve *Fegyverek és műzsák. Erdély művészete az első világháború idején* (2016). Továbbá az egyik legnagyobb lélegzetű és nagy horderejű munkája, amelyik kétségtelenül a *Kolozsvár képzőművészete. Alkotói örökségünk a 19–20. századból* című kötet (2011), amelynek súlyát és fontosságát, vallom teljes meggyőződéssel, majd a jövő művészettörténész nemzedékek fogják csak igazán érezni és értékelni, s amelyben Erdély fővárosa két legutóbbi évszázadának képzőművészete és képzőművészei elevenednek meg.

Amikor ugyanitt, ennek a napilapnak a hasábjain, tíz évvel ezelőtt, a 70. születésnapján köszöntöttem, az írás megjelenését követő baráti beszélgetésünk során elmondtam neki, hogy szerény véleményem szerint milyen fő feladatai maradtak hátra: 1. Kiadni a műkritikáinak és képzőművészeti tanulmányainak a legjavából egy reprezentatív válogatást; 2. Kiadni az általa sok munkával összeszedett erdélyi/romániai magyar képzőművészeti bibliográfiát; 3. Leírni és kiadni az erdélyi képzőművészet alkotóinak és műhelyeinek humoros történeteit és anekdotakincsét.

Komolyan vette azt, amit félig komolyan, félig viccelődve mondtam, s ezt nagy örömmel nyugtáztam. 2013-ban leette ugyanis az íróasztalomra a *Függőhidak. Válogatott művészettörténeti írások* több száz oldalas kötetet, amellyel az első pontban megfogalmazott vágyamnak tett eleget. Sokan és sokszor fogják haszonnal forgatni ezt a munkáját is.

Aztán a tavaly megkaptam tőle azt a két kötetét, amelyekbe a könyvtárakban eltöltött fél életét és az annak során feltárt mintegy tizenötezer képzőművészeti írás bibliográfiai adatait sűrítette, a könyveinek a könyveit: *Erdélyi magyar művészeti irodalom, 1867–1918* (2016) és *Romániai magyar művészeti irodalom, 1919–1989* (2016).

Nyilván, cseppet sem könnyű megmérni az olyan gazdag életműveket, mint amilyen a Murádin Jenőé, amelyekhez hasonlítható aligha van a szűkebb erdélyi hazánkban, de amilyenel szélesebb, kelet-közép-európai régióinkban sem gyakran találkozunk. Azt a szakmai pályát, amelyet művészettörténész barátunk végigjárt – s itt talán jóval találóbb lenne a végiggürcölt –, azt a kihíváshalmazt, amellyel szembe kellett néznie, azt az alkotói munkát, amelyet kifejtett és az annak nyomán létrejött produkciót, szinte minden részletében a mi kelet-európai, folyamatosan a teljes bezártsággal és a kisebb nyitásokkal fémjelzett sorsunk határozta meg.

Murádin Jenőnek még rengeteg feladata van, hiszen ezen az évfordulón újabbakat találtam, amelyeket majd neki személyesen fogok elmondani. Itt és most, nyilvánosan, miközben az előtte álló feladatokhoz neki sok erőt és egészséget, megelégedett és gondtalan életet kívánok, gyöngéden emlékeztetném arra, hogy az évtizeddel ezelőtti kívánságlistáról az anekdotakötettel továbbra is adósunk...

Ismerem őt jól, van annyi humora, hogy ezt a ráolvasást elviselje. Sőt!

Isten éltesse, Jenő!

(Kép: Rohonyi D. Iván felvétele)

(Megjelent a *Szabadság.ro* online újságban)